

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA OZIQ-OVQAT SANOATINI RIVOJLANTIRISH VA OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH

Boliyeva Shoiraxon Shuhratjon qizi
Toshkent davlar iqtisodiyot universiteti,
Iqtisodiyot yo'nalishi, 1- kurs magistranti

Annotatsiya

Mazkur ilmiy maqolada O'zbekiston Respublikasida oziq-ovqat sanoatini rivojlantirish, oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashning iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyati hamda ushbu sohada amalga oshirilayotgan islohotlar tahlil qilinadi. Oziq-ovqat sanoati mamlakat iqtisodiyotining muhim tarmoqlaridan biri bo'lib, u qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash, yangi ish o'rinlari yaratish hamda eksport salohiyatini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Maqolada oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda davlat siyosati, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, investitsiyalarni jalb qilish hamda xalqaro tajribalardan foydalanish masalalari yoritilgan.

Kalit so'zlar: oziq-ovqat sanoati, oziq-ovqat xavfsizligi, qishloq xo'jaligi, iqtisodiy rivojlanish, eksport, innovatsiya, investitsiya.

Аннотация

В данной научной статье анализируется экономическое и социальное значение развития пищевой промышленности, обеспечения продовольственной безопасности в Республике Узбекистан, а также проводимые в этой области реформы. Пищевая промышленность является одним из важных секторов экономики страны, играющим важную роль в переработке сельскохозяйственной продукции, создании новых рабочих мест и увеличении экспортного потенциала. В статье рассматриваются вопросы государственной политики в области обеспечения продовольственной безопасности, внедрения современных технологий, привлечения инвестиций и использования международного опыта.

Ключевые слова: пищевая промышленность, продовольственная безопасность, сельское хозяйство, экономическое развитие, экспорт, инновации, инвестиции.

Abstract

This scientific article analyzes the economic and social significance of the development of the food industry, ensuring food security in the Republic of Uzbekistan, and the reforms being implemented in this area. The food industry is one of the important sectors of the country's economy, which plays an important role in processing agricultural products, creating new jobs, and increasing export potential.

The article covers issues of state policy in ensuring food security, the introduction of modern technologies, attracting investments, and using international experience.

Keywords: food industry, food security, agriculture, economic development, export, innovation, investment.

Bugungi kunda oziq-ovqat xavfsizligi dunyo miqyosida eng muhim global muammolardan biri hisoblanadi. Aholi sonining tez sur'atlarda ortishi, iqlim o'zgarishlari, tabiiy resurslarning cheklanganligi va xalqaro bozorlarning beqarorligi oziq-ovqat ta'minoti tizimiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sababli ko'plab davlatlar oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashni o'z milliy rivojlanish strategiyalarining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilamoqda.

O'zbekiston Respublikasida ham oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash masalasi davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Mamlakat qishloq xo'jaligi salohiyati yuqori bo'lib, meva-sabzavot, don, go'sht va sut mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi yildan yilga oshib bormoqda. Shu bilan birga, ushbu mahsulotlarni chuqur qayta ishlash orqali yuqori qo'shimcha qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarish imkoniyati ham mavjud¹.

Oziq-ovqat sanoatini rivojlantirish nafaqat ichki bozorni sifatli mahsulotlar bilan ta'minlash, balki eksport salohiyatini kengaytirish va mamlakat iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda ham muhim ahamiyatga ega.

Oziq-ovqat sanoatining iqtisodiyotdagi o'rni:

Oziq-ovqat sanoati iqtisodiyotning muhim tarmoqlaridan biri bo'lib, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash orqali iste'mol uchun tayyor mahsulotlar ishlab chiqaradi. Ushbu tarmoq mamlakat iqtisodiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi.

Oziq-ovqat sanoatining iqtisodiyotdagi asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- aholining oziq-ovqat mahsulotlariga bo'lgan ehtiyojini qondirish
- qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash orqali qo'shimcha qiymat yaratish
- yangi ish o'rinlarini yaratish
- eksport salohiyatini oshirish
- iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash

O'zbekiston qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtirish bo'yicha katta salohiyatga ega mamlakat hisoblanadi. Mamlakatda yiliga millionlab tonna meva-sabzavot mahsulotlari yetishtiriladi. Ushbu mahsulotlarni qayta ishlash orqali yuqori qo'shimcha qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarish mumkin.

Oziq-ovqat xavfsizligi tushunchasi va uning ahamiyati:

Oziq-ovqat xavfsizligi tushunchasi birinchi marta xalqaro tashkilotlar tomonidan XX asrning ikkinchi yarmida keng qo'llanila boshlagan. FAO tashkiloti

¹ <https://www.gov.uz/oz/news/view/66993>

ta'rifiga ko'ra, oziq-ovqat xavfsizligi bu aholining barcha qatlamlari uchun yetarli miqdorda, sifatli va xavfsiz oziq-ovqat mahsulotlarining mavjudligini ta'minlashdir.

Oziq-ovqat xavfsizligi quyidagi asosiy komponentlardan iborat:

- oziq-ovqat mahsulotlarining yetarli miqdorda ishlab chiqarilishi
- oziq-ovqat mahsulotlarining sifat va xavfsizlik talablariga javob berishi
- aholining oziq-ovqat mahsulotlarini sotib olish imkoniyatining mavjudligi
- oziq-ovqat mahsulotlarini barqaror yetkazib berish tizimi².

Oziq-ovqat xavfsizligi nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda ham muhim omil hisoblanadi. O'zbekistonda oziq-ovqat sanoatini rivojlantirish omillari. Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini chuqur qayta ishlash.

O'zbekiston qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtirish bo'yicha katta imkoniyatlarga ega. Meva-sabzavot, don mahsulotlari, go'sht va sut mahsulotlarini qayta ishlash orqali yuqori qo'shimcha qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarish mumkin³.

Zamonaviy texnologiyalarni joriy etish - oziq-ovqat sanoatida zamonaviy texnologiyalarni joriy etish mahsulot sifatini oshirish va ishlab chiqarish samaradorligini ta'minlashga yordam beradi. Zamonaviy texnologiyalar yordamida energiya sarfini kamaytirish, ishlab chiqarish jarayonini optimallashtirish va mahsulot tannarxini pasaytirish mumkin.

Investitsiyalarni jalb qilish - oziq-ovqat sanoatini rivojlantirishda investitsiyalar muhim rol o'ynaydi. Xorijiy investitsiyalarni jalb qilish orqali yangi ishlab chiqarish korxonalarini tashkil etish va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish mumkin.

Oziq-ovqat sanoatining eksport salohiyati - O'zbekiston meva-sabzavot mahsulotlari eksporti bo'yicha Markaziy Osiyodagi yetakchi davlatlardan biri hisoblanadi. Oziq-ovqat sanoatini rivojlantirish orqali eksport hajmini yanada oshirish mumkin.

Eksportni rivojlantirish quyidagi imkoniyatlarni yaratadi:

- mamlakatga valyuta tushumlarini oshirish
- milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini kuchaytirish
- yangi ish o'rinlarini yaratish

Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda davlat siyosati

O'zbekiston Respublikasida oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash maqsadida bir qator davlat dasturlari amalga oshirilmoqda. Ushbu dasturlar qishloq xo'jaligini modernizatsiya qilish, oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlash sanoatini rivojlantirish hamda logistika infratuzilmasini yaxshilashga qaratilgan.

Davlat tomonidan quyidagi yo'nalishlarda islohotlar amalga oshirilmoqda: qishloq xo'jaligida zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, oziq-ovqat mahsulotlarini

² <https://www.fao.org/food-security/en>

³ <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/journal/index.php/GED/article/view/7575>

qayta ishlash korxonalarini rivojlantirish, logistika va saqlash infratuzilmasini takomillashtirish, oziq-ovqat mahsulotlari sifatini nazorat qilish tizimini kuchaytirish

Oziq-ovqat sanoatini rivojlantirish istiqbollari. Kelajakda oziq-ovqat sanoatini rivojlantirish uchun quyidagi yo'nalishlarga e'tibor qaratish zarur:

- innovatsion texnologiyalarni joriy etish
- ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirish
- eksport geografiyasini kengaytirish
- ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish⁴.

2024-yilning yanvar-avgust oylari yakunlariga ko'ra, oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarishning ulushi 13,1 %ni tashkil etdi, o'tgan yilga nisbatan fizik hajm indeksi esa 100,8 % ga yetdi va ishlab chiqarish hajmi 3 022,9 mlrd so'm miqdorida qayd etildi. 2023-yilning yanvar-avgust oylarida ishlab chiqaradigan sanoat tarkibida oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarishning ulushi 14,3 % ni, uning fizik hajm indeksi esa 99,2 % ni tashkil etgan⁵.

1-jadval.

O'zbekistonda oziq-ovqat sanoati rivojlanishining iqtisodiy ko'rsatkichlari⁶.

№	Ko'rsatkichlar	2020-yil	2021-yil	2022-yil	2023-yil	2024-yil	2025-yil prognoz	O'sish (%) 2020– 2025
1	Oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi (mlrd so'mda)	45 200	49 800	55 400	63 100	70 500	78 000	72,6 %
2	Qayta ishlovchi korxonalar soni (tadan)	2 850	3 000	3 200	3 450	3 700	4 000	40,3 %
3	Eksport hajmi (mln AQSH dollari)	820	950	1 050	1 180	1 320	1 500	82,9 %
4	Qishloq xo'jaligi xomashyo yetishtirish hajmi (mln tonna)	24,5	25,8	27,0	28,4	29,8	31,2	27,3 %

⁴ <https://www.xs.uz/uz/post/ozbekistonda-oziq-ovqat-mahsulotlari-khavfsizligini-kuchajtirishga-jonaltirilgan-yangi-dolzarb-lojiha-ishga-tushirildi>

⁵ <https://www.farstat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/15459-oziq-ovqat-mahsulotlari-ishlab-chiqarish-12.html>

⁶ <https://stat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/17724-o-zbekiston-respublikasida-oziq-ovqat-mahsulotlari-ishlab-chiqarish-sanoati-4>

№	Ko'rsatkichlar	2020-yil	2021-yil	2022-yil	2023-yil	2024-yil	2025-yil prognoz	O'sish (%) 2020–2025
5	Ish bilan band aholining oziq-ovqat sanoatidagi ulushi (%)	6,2	6,5	6,8	7,1	7,3	7,6	+1,4 % punkt
6	Mahalliy bozorda o'z mahsulotlari bilan ta'minlanganlik darajasi (%)	78,0	80,5	82,7	85,0	87,3	89,5	+11,5 % punkt
7	Oziq-ovqat narxlarining yillik o'sish sur'ati (%)	13,4	11,2	10,5	9,8	8,5	7,9	-5,5 % punkt

Jadval ma'lumotlari 2020–2025-yillar oralig'ida O'zbekiston Respublikasida oziq-ovqat sanoati va oziq-ovqat xavfsizligi ko'rsatkichlari barqaror o'sish tendensiyasiga ega ekanligini ko'rsatadi. Avvalo, oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi sezilarli darajada oshganini kuzatish mumkin. 2020-yilda ushbu ko'rsatkich 45 200 mlrd so'mni tashkil etgan bo'lsa, 2025-yil prognoziga ko'ra 78 000 mlrd so'mga yetishi kutilmoqda. Bu esa 2020–2025-yillar davomida ishlab chiqarish hajmi qariyb 72,6 foizga o'sishini anglatadi. Ushbu o'sish mamlakatda qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash darajasining ortib borayotganini hamda oziq-ovqat sanoati iqtisodiyotning muhim tarmoqlaridan biriga aylanib borayotganini ko'rsatadi.

Shuningdek, qayta ishlovchi korxonalar sonining ortib borishi ham ushbu sohaning rivojlanayotganini tasdiqlaydi. 2020-yilda 2 850 ta bo'lgan korxonalar soni 2025-yilda 4 000 taga yetishi prognoz qilinmoqda. Bu esa 40,3 foizlik o'sishni anglatadi. Yangi korxonalar tashkil etilishi ishlab chiqarish hajmini kengaytirish bilan bir qatorda yangi ish o'rinlari yaratilishiga ham xizmat qiladi.

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, oziq-ovqat mahsulotlari eksport hajmi ham sezilarli darajada oshgan. 2020-yilda eksport hajmi 820 mln AQSH dollarini tashkil etgan bo'lsa, 2025-yilga kelib 1 500 mln dollarga yetishi kutilmoqda. Bu ko'rsatkich 82,9 foiz o'sishni tashkil etadi. Eksport hajmining ortishi O'zbekiston oziq-ovqat mahsulotlarining xalqaro bozorlarda raqobatbardoshligi ortib borayotganidan dalolat beradi.

Bundan tashqari, qishloq xo'jaligi xomashyo yetishtirish hajmi ham barqaror ravishda oshib bormoqda. 2020-yilda 24,5 mln tonna bo'lgan ishlab chiqarish hajmi 2025-yilda 31,2 mln tonnaga yetishi prognoz qilinmoqda. Bu esa 27,3 foizlik o'sishni

ko'rsatadi. Ushbu ko'rsatkich oziq-ovqat sanoati uchun xomashyo bazasining mustahkamlanayotganini anglatadi. Jadval ma'lumotlariga ko'ra, oziq-ovqat sanoatida band aholining ulushi ham ortib bormoqda. 2020-yilda ushbu ko'rsatkich 6,2 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2025-yilga kelib 7,6 foizga yetishi kutilmoqda. Bu esa oziq-ovqat sanoati aholi bandligini ta'minlashda muhim rol o'ynayotganini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, mahalliy bozorda oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlanganlik darajasi ham oshib bormoqda. 2020-yilda 78 foizni tashkil etgan ushbu ko'rsatkich 2025-yilda 89,5 foizga yetishi prognoz qilinmoqda. Bu esa mamlakatda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash borasida amalga oshirilayotgan davlat siyosati samarali ekanini ko'rsatadi. Boshqa tomondan, oziq-ovqat narxlarining yillik o'sish sur'ati bosqichma-bosqich pasayib bormoqda. 2020-yilda 13,4 foiz bo'lgan narxlar o'sishi 2025-yilda 7,9 foizga tushishi prognoz qilinmoqda. Bu esa oziq-ovqat bozorida barqarorlik ta'minlanayotganini hamda inflyatsiya darajasi nisbatan nazorat ostida ekanini bildiradi.

Umuman olganda, jadval tahlili O'zbekiston Respublikasida oziq-ovqat sanoatini rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar ijobiy natijalar berayotganini ko'rsatadi. Ushbu jarayon mamlakatda oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash, eksport salohiyatini oshirish hamda iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qilmoqda.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, O'zbekiston Respublikasida oziq-ovqat sanoatini rivojlantirish va oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash mamlakat iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu sohani rivojlantirish orqali aholini sifatli oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlash, yangi ish o'rinlari yaratish hamda eksport salohiyatini oshirish mumkin.

Kelajakda oziq-ovqat sanoatini rivojlantirish uchun zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, investitsiyalarni jalb qilish hamda qishloq xo'jaligi mahsulotlarini chuqur qayta ishlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. <https://www.gov.uz/oz/news/view/66993>
2. <https://www.fao.org/food-security/en>
3. <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/journal/index.php/GED/article/view/7575>
4. <https://www.xs.uz/uz/post/ozbekistonda-oziq-ovqat-mahsulotlari-khavfsizligini-kuchajtirishga-jonaltirilgan-yangi-dolzarb-lojiha-ishga-tushirildi>
5. <https://www.farstat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/15459-oziq-ovqat-mahsulotlari-ishlab-chiqarish-12.html>
6. <https://stat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/17724-o-zbekiston-respublikasida-oziq-ovqat-mahsulotlari-ishlab-chiqarish-sanoati-4>